

TRANSILVANIA

FÓIA ASOCIAȚIUNEI TRANSILVANE PENTRU LITERATURA ROMANĂ ȘI
CULTURA POPORULUI ROMÂNŪ.

Nrulŭ 5.

SIBIIŪ, 15 MAIŪ 1891.

Anulŭ XXII.

CHARTA LUMIÎ (ORBIS PICTUS) DE CASTORIU, SÉŪ AȘA NUMITA TABULA PEUTINGERIANA.

Tractatŭ istoricŭ, geograficŭ și criticŭ.

(Urmare).

IV. Rețeaua dela *Apula* până la *Ad aquas*.

Despre acéstă rețeauă lipsește la *Ortelius* orî și ce indicare, *Reichardus* o duce parte spre resăritŭ pe malulŭ dreptŭ alŭ *Mureșului*, apoi cam la mijloculŭ rețelei se îndreptă spre apusŭ și trecendŭ peste *Murășŭ* o continuă până la *Sarmisegethusa*, *H. Francke* din contră o începe dela *Sarmisegethusa* și o indică spre nordŭ până la *Apula*, totŭ astfelŭ purcede și „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ dela *Sarmisegethusa*, ducendŭ rețeaua pe malulŭ stângŭ alŭ *Murășului* până aprópe de *Apula*, unde apoi trece pe malulŭ dreptŭ alŭ acestui rîu, totŭ astfelŭ și la *Goosz*, *Spruner* urméză lui *Reichardus*, *Froehner* se ia după „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“, *Droysen* după *Reichardus*, *Tocilescu* după „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“, totŭ astfelŭ și *Xenopol*.

Blandiana: lipsește la *Ortelius*, la *Reichardus* se află pe malulŭ dreptŭ alŭ *Mureșului* aprópe de *Vințulŭ de josŭ*, la *H. Francke* lipsește, totŭ acolo o situéză și „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“, *Goosz* între *Geoagiulŭ de josŭ* și *Vurperŭ*, *Spruner* totŭ cam acolo, la *Froehner* lipsește, la *Droysen* încă lipsește, *Tocilescu* după *Goosz* între *Geoagiulŭ de josŭ* și *Vurperŭ*, *Xenopol* cam totŭ pe acolo.

Ger Mihera: lipsește la *Ortelius*, *Reichardus* o numește *Germisera* și o pune dincolo de Mureșu ca proxima stațiune dela *Sarmisegethusa* lângă riulă *Streiă* pela *Călană*, la *H. Francke* lipsește, „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ între *Delu-mare* și riulă *Șibotă*, *Goosz* din susă de *Mureșă* lângă *Cicmăă*, *Spruner* totă cam pe acolo; la *Froehner* lipsește, *Droysen* după *Goosz* lângă *Cicmăă*, *Tocilescu* totă după *Goosz* lângă *Cicmăă*, *Xenopol* îi dăce *Zermigira* și o situăză la *Călană*.

Petris: lipsește la *Ortelius*, *Reichardus* o pune la gura *Streiului*, la *H. Francke* lipsește, „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ seă între *Babolna* și *Rapoldulă-mare* seă între *Turdașă* și *Badă*, *Goosz* între *Călanulă-mică* și *Cicmăă*, *Spruner* la gura *Streiului*, la *Froehner* lipsește, la *Droysen* încă lipsește, *Tocilescu* după *Goosz* între *Călană* și *Cicmăă*, la *Xenopol* lipsește.

Ad-aquas: lipsește la *Ortelius*; la *Reichardus* se află pe malulă dreptă ală *Mureșului* la gura *Streiului*, *H. Francke* o pune în comitatulă *Hont* lângă *Giogiu* și *Sântu*. „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ la *Călană*, *Goosz* totă acolo, *Spruner* totă acolo, *Froehner* după *Reichardus* la gura *Streiului*, la *Droysen* lipsește, *Tocilescu* la *Călană*, *Xenopol* totă cam acolo. Mai aflămă în „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ următoreă notiță: *Griselini* crede, că *Ad-aquas* ară fi lângă *Meadia*, *Frydwalsky* la *Arancut*, nu de parte de *Clujă*, *Tröster* și *Timon* o pună între *Clușă* și *Gherla*, *Benkő* la *Hevisz*, *Sulzer* în *Muntenia* lângă *Curtea de Argeșă*; *Pechy* pe muncelulă *Grădiștei*, ear alții la alte locuri; *Maunert* însă o caută cu dreptă cuvântă între *Hategă* și *Uiedóra*, deși ca streină nu avea nici cunoscintă despre esistența unoră ape minerale înprejurulă acestoră locuri.

V. Rețeaua dela *Apula* până la *Porolisso*.

La *Ortelius* nu se află nici o indicare asupra acesteï rețele; *Reichardus* o trage dreptă spre *nordă*, trecândă pe

valea *Someșului* și încetându cu dânsa cam pe la marginea Transilvană; *H. Francke* o îndreptă dela *Apula (Alba-Iulia)* spre *Turda* către *Clușii*, apoi o continuă până la *Porolissu*, în părțile Carpaților, locuite de *Bastarni*, ear dela *Turda* se desparte altă rută în dreapta spre ostu peste *Mureșu* către *M.-Oșorheiü*, vechia colonie *Napoca*; totu cam asemene o indică și „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ continuându-o încă și mai departe, dincolo de *M.-Oșorheiü*; *Goosz* încă indică direcțiunea acésta; *Spruner* se ține pe lângă *Mureșu* până aprópe de isvórele *Tissei*, apoi trece în valea acestu riü și o continuă dincolo de marginea Transilvaniei; la *Froehner* lipsesce; *Droysen* caută să ajungă până la riulu *Tissa*; *Tocilescu* o duce dela *Alba-Iulia* peste *Clușii* la *Moigradü*; *Xenopol* cam totü în direcțiunea acésta.

Să vedemü acuma cum sântü stațiunile și castrele situate.

Brucla: lipsesce la *Ortelius*; la *Reichardus* se află cam pela *Aiudü*, la *H. Francke* lipsesce; „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ o pune la gura *Térnavelorü*, *Goosz* lângă *Aiudü*, către *Teiușü*; *Spruner* totü cam pe acolo; la *Froehner* lipsesce; *Droysen* la *Aiudü*, *Tocilescu* totü acolo; *Xenopol* totü acolo.

Salinis: lipsesce la *Ortelius*, *Reichardus* o pune la *Vințulu de susü*; *H. Francke* la *Turda*; „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ totü acolo; *Goosz* la *Vințulu de susü*, *Spruner* la *Turda*; la *Froehner* lipsesce; la *Droysen* încă lipsesce; *Tocilescu* la *Vințulu de susü*; *Xenopol* totü acolo.

Patavissa: *Ortelius* o numesce *Patrovissa* și o pune pe malulü dreptü alü *Mureșulu*; *Reichardus* la *Turda*; la *H. Francke* lipsesce; „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ la *Uióra*; *Goosz* la *Turda*; *Spruner* la *Vințulu de susü*; la *Froehner* lipsesce; *Droysen* la *Turda*; *Xenopol* totü acolo.

Napoca: *Ortelius* o pune lângă unü confluențe fără nume probabilü alü *Someșulu*; *Reichardus* o numesce *Napoca*

Colonis și o situază la *Clușiă*, *H. Francke* la *M.-Oșorheiă*; „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ după *Mannert* la gura riului *Nireșteu*. *Goosz* la *Clușiă*, *Spruner* pe malul stâng al Mureșului la *M.-Oșorheiă*; la *Froehner* lipsește; *Droysen* la *Clușiă*, totu acolo și *Tocilescu*, *Xenopol* totu acolo.

Optatiana: lipsește la *Ortelius*; *Reichardus* o pune la *Gherla*; la *H. Francke* lipsește; „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ lângă satul *Gilău*; *Goosz* totu acolo; *Spruner* la *Reghinulă săsescă*, la *Froehner* lipsește; la *Droysen* încă lipsește; *Tocilescu* o situază la satul *Gilău*, *Xenopol* totu acolo.

Largiana: lipsește la *Ortelius*; la *Reichardus* e situată la *Deeșu*, la *H. Francke* lipsește; „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ la *Reghinulă săsescă*, *Goosz* la *Zutari*, *Xenopol* totu acolo.

Cersie: lipsește la *Ortelius*; *Reichardus* o pune pe la *Lăpușul ung.*, la *H. Francke* lipsește; „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ la *Ungurașu*, *Goosz* totu acolo; *Spruner* la *Bistrița*; la *Froehner* lipsește; la *Droysen* încă lipsește; *Goosz* la *Ungurașu*; *Xenopol* totu acolo.

Porolisso: la *Ortelius* se află situată în nordul *Transilvaniei* nu departe de *Mureșu*; la *Reichardus* e situată pe la *Șomcuta mare*; *H. Francke* țice că s'ară afla în părțile nordice în țera *Bastarniloră*, „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ o pune în apropierea *Mureșului*, pe drumul către *pasulă Ghimeșu*; *Goosz* după *Torma* lângă *Moigradă*; *Spruner* pe malul drept al *Tissei*, la *Froehner* lipsește; la *Droysen* lângă *Deeșu*, *Tocilescu* după *Goosz* la *Moigradă*, *Xenopol* totu acolo.

Încheiându șirulă castreloră și stațiuniloră de pe teritorulă *Daciei Traiane*, constatămă încă odată marea diferință de păreri și nesiguranță a suscitațiiloră autoră cu privire la partea cea mai mare a aceloră castre, etc.

Fiă chiar numai în forma unei ipoteze nouă, noi încă vomă cerca a staveri totu aceste castre și stațiuni de pe te-

ritorul Daciei Traiane pe charta escelentă a statului majoră austriacă servindu-ne ca cinosură: *a)* riurile și stațiunile, a căror pozițiune este deja bine staverită și nedubitabilă; *b)* distanțele, însemnate pe lângă diferitele stațiuni a tab. peut. *c)* situațiunea *generală* a diferitelor rețele și cea locală a resp. stațiuni; *d)* alte momente importante și considerațiuni, cari ni se obtrud la cercetările noastre.

Încâtă despre distanțe ne asigură dl. Dr. *Miller*, că dênsele cu puțin excepțiuni ară fi exacte; noi ca să ne convingemă despre acésta, amă cercetată distanțele între *Constantinopolea*, *Filipopolea*, *Adrianopolea* și *Naissos* (*Nișulă de astăđi*), orașe cari în decursul vécuriloră puțină 'și voră fi strămutată pozițiunea, și ne-amă convinsă pe deplină despre esactitatea distanțeloră; apoi amă sumisată distanțele între *Dorostoră* (*Drostioră* = *Silistria de astăđi*) și *fluv. Esco* (*Isker de astăđi*) și le-amă aflată totă atătă de exacte; deci putémă să fimă linisçiți în acésta privință la cercetările noastre de pe teritorulă Daciei Traiane.

Luămă așa dară încă odată I-a rețeuă dela Lederata până la Tiviscum în cercetarea noastră.

Aicea ni se părea necesară, pentru fixarea pozițiunei a stațiunei *Lederata* a ne căuta undeva ună locă, care se pôte privi ca exactă și nestrămutaveră atătă pe charta lui *Castoriă*, câtă și pe cea a *statului majoră austr.* și într'adeveră nici nu avemă a ne depărta prea multă, căci eată în nemijlocita apropiere de *Lederata* și despărțită de acésta stațiune numai prin staț. *Viminatium*, aflămă riulă *Margum*, a căruă gură probabilă că nu va fi suferită pre lângă totă lunga durata a vécuriloră prea însemnate strămutări.

Riulă *Margum* de pe charta lui *Cast.* este fără îndoelă *Morava* de astăđi de pe charta *stat. maj. austr.* și noi așadară amă și căștigată deja pe ambele charte ună locă comună și esactă, de unde apoi vomă putea să urmămă rețeuă din cestiune mai departe.

Dela *Margum* până la *Viminatium* distanța este de 10 mile rom. = 14.8 kilom.; totu atâta face și distanța pe charta stat. maj. austr. dela gura riului *Morava* séu mai bine ținut, dela satul *Kulici* lângă vărsarea *Moravei* în Dunăre până la satul *Costolaț*; dela *Viminatium* până la *Lederata* a chartei lui *Cast.* încă sântu 10 m. r. = 14.8 kilom. ceea-ce corespunde pe deplin cu respanta între *Costolaț* și satul *Rama* de pe charta *stat. maj.* astfel, încatu noi cu totă precisiunea putem privi *Rama* de fosta stațiune *Lederata* a strămoșilor noștri; remășițele de fortificațiunii romane cari se află lângă *Rama* ne confirmă aserțiunea noastră pe deplin.

Așa dară lângă satul *Rama* a fostu una din cele trei trecătoare peste Dunăre a Romanilor din *Moesia* în *Dacia* Traiană; dincolo de *Rama*, pe malul stângu al Dunării se află satul *Palanca veche*; în fața acestui sat, pe albia Dunării se vedu încă remășițe de fortificări, ale căroru fundamente sântu fără îndoelă de origine romană.

Amu arătatū deja la altū locū, că părerile despre rețeaua acésta dela *Lederata* până la *Tiviscum* nu sântu de acordū, unii dintre scriitorii voru să-ī deē direcțiunea spre *Timișóra* și se rađimă pre lângă asemănarea numelui *Tiviscum* = *Timișóra* pre împrejurarea caracteristică, că acésta rețeauă nu apare încopciată cu alta rețeauă ci se curma cu *staț. Tiviscum*, precând o altă parte a scrutătorilorū, basați pe împrejurarea, ca în a dóua rețeauă, care purcede dela *Falietis* preste *Tierna*, spre *Sarmategte*, încă se află o stațiune cu numele *Tiviscum* e de părere, că amēndouē aceste numiri s'arū referi la una și aceeași și adecă la cea din urmă stațiune, și așa dară caută să-ī deē rețelei din cestiune o direcțiune cu totū spre *Tiviscum* din rețeaua a dóua.

Și intru adevērū; decă ne amū lua după părerea cea d'ântēiū, apoi par-că dēnșii arū avea dreptū; căci dela *Lederata* (*Rama*) într'o depărtare de 12 m. rom. = 17.8 kilom. ajungemū fórte bine la satul *Straja* (*Lagerdorf*) de astăzi, pe carele pentru pozițiunea sa cu totū dreptulū 'lū putemū

privi de unŭ locŭ strategicŭ și unde adeseori s'au întemplatŭ lupte și bătălii, punendŭ aicea stațiunea romană *Apud fluvium*. Dela *Straja* ajungemŭ în o depărtare totŭ de 12 m. r. = 17.8 kilom. la orașulŭ *Verșețulŭ* de astăzi, cunoscutŭ prin descoperirile de remășițe romane ale Dluŭ *Torma*, și prin turnulŭ înaltŭ din dealulŭ d'asupra orașului, ale cărui ziduri din fundamentŭ ne arată fără îndoelă unŭ tipŭ de zidire romană; și astfelŭ amŭ putea să punemŭ aicea staț. rom. *Arcidava*.

Nu tocmai prea departe de *Verșețulŭ*, lângă *Țama mică* (*klein Zsám*) începe unŭ valŭ romanŭ, carele continuândŭ dincolo de riulŭ *Bîrzava*, ajunge până la riulŭ *Timișŭ*, ear noi amŭ putea fôrte bine să punemŭ lângă satulŭ *Germanŭ* vechiulŭ *Centum putea*, ear lângă mănăstirea *St. Georgiu* stațiunea romană *Berzovia*, apoi în apropierea satului *Iebeli* vechiulŭ *Azizis*, în loculŭ satului *Șagŭ* stațiunea *Caput Bubali* și în fine în loculŭ *Timișorei* castrulŭ *Tiviscum*, distanțele concordéză de minune cu cele de pe charta lui *Castorius*, și decă luămŭ în considerare, că la capătulŭ rețelei se află încă și astăzi o cetate de primulŭ rangŭ, apoi arŭ trebui să le dămŭ dreptŭ susținătorilorŭ acestei ipoteze și să le acceptămŭ direcțiunea rețelei propuse de dênșii.

Din întemplare avemŭ însă asupra acestei rețele o notiță, a cărei autenticitate trebuie recunoscută chiar și din partea spriginitorilorŭ primei ipoteze debordându-o pe acêsta din urmă cu-desevêrșire. Împaratorele Traianŭ de eternă memoriă, însuși ne indică direcțiunea acestei rețele. Din comentările lui asupra resbóielorŭ dacice, purtate de dênșulŭ cu atâta glorie, ne-au ramasŭ adecă ca prin minune puținele cuvinte, referitoare tocmai la acêsta rețeuă: „*inde Berzobis, deinde Azizis processuam*.”

Că *Berzobis* trebuie să fie o stațiune situată lângă riulŭ *Berzovia* = *Bêrzava* de astăzi, nu suferă nici o îndoelă, ear la care locŭ lângă acestŭ riŭ arŭ trebui căutatŭ numitulŭ castru, póte că ne-arŭ căusa unele greutăți decă cumva nu amŭ afla cu ajutorulŭ următoareŭ stațiunii *Azizis* vre-o indicațiune mai

esactă, și într'adevăr această stațiune ne vine câtă de bine întru ajutoră.

Șciută este ca „*Izis*“ la egipteni se numea și „*Azizis*“ „*Osiris*“ și „*Iziris*“; într'o depărtare de două ore d'aceia, de Reșița, se află ună sată locuită de Români și numită de dênșii: *Izirișă* (nemț. Ezeresch). Identitatea sinonimă între *Azizis* și *Iziris*, apoi asemenarea acestui din urmă cu numele satului ne îndemnă a lua satulă *Izirișă* ca punctă de mâ-necare pentru cercetările nôstre, și a căuta d'aci o legătură cu riulă *Bêrzava*.

Distanța între *Azizis* resp. *Iziris* și *Berzovia* are pe charta lui *Castoriu* 12 m. r. = 17.8. kilom., această distanță măsurată pe charta *stat. maj.* dela satulă *Izirișă* cătră riulă *Berzava*, unde fără îndoelă trebuie să căutămă *Berzobis*, o nimerimă d'adrechtulă în *Jidovină*, ună sată locuită și astăđi de Români. Că acolo unde se află astăđi satulă *Jidovina* a fostă mai înainte ună *castrum* romană, ne dovedescă o mulțime de zidiri de o provenință neîndoiosă romană, de fundamente, de băi etc. și consimță și alți archeologi și scrutători, dintracestia și ilustrulă învățatū dlă *Torma*, a se staveri aicea *castrum Berzobis*.

Astfelă amă fi aflată locurile amânduorū stațiunii romane *Berzobis* și *Azizis*, amintite în comentariile divului Traiană, la cele dăe sate românesci, *Jidovinulă* și *Izirișulă*; ear decă le împreunămă unulă cu celalaltă și privimă la situațiunea loră geografică, vomă constata ușoră, că conducerea mai departe a rețelei dela *Azizis* = *Iziris* nu ne îndreptă spre *Timișora* ci spre *Caransebeșă* respective spre resăritū sēu spre concurgerea riulă *Bistra* cu *Timișulă*, unde trebuie să căutămă castrulă *Tiviscum*.

Între *Azizis* și *Tiviscum* se află stațiunea romană *Caput Bubali*, 4 m. r. = 5.9 kilom. dela *Azizis*, și 10 m. r. = 14.8 kilo dela *Tiviscum*, mesurândă distanța d'ântăitū dela *Azizis* = *Izirișă* spre *Tiviscum* într'oparte, ear cea a doua dela *Tiviscum* = *gura Bistrei* spre *Azizis* = *Izirișă* întraltă

parte, convenimă cu amândouă distanțele la satul românesc *Brebulă* și deși aici, încâtă scimă noi, nu s'a dată de nici o urmă de remășițe romane, totuși noi credemă, că undeva în prejurulă acestui sată trebue să căutămă staț. romană *Caput Bubali*, de óre-ce chiar în apropierea satului *Brebulă* se află o culme cu numele *Telva Bobului*.

Să ne întórcemă acuma încă odată spre *Berzovia* séu *Jidovinulă* de astăđi și să căutămă a intocmi o legătură cu staț. rom. *Lederata (Rama)* spre a restabili apoi rețeaua întregă *Lederata — Tiviscum*. Până mai deunăđi cercările acestea erau, durere, zădarnice și adeseori obosiamă în mesurări și combinări de pe charta *statului majoră* desperândă la ajungerea unui rezultată satisfăcătoră, până-ce „Fóia diecesană“, care apare la Caransebeșă, în Nr. 38 din 18/30 Septevre 1888 ne suprinse cu următórea notiță:

„Stațiunea romană *Centum Putea* era multă căutată de istorici și archeologi, se pare a se fi descoperită în apropierea (cătră Nordă) a comunei *Surduculă-mare* în comitatulă *Carasă-Severină*. Acésta stațiune forméză ună quadrată de 200 pași în lungimea unei lătură și este împresurată și astăđi de ună șanță de 2 metri de înaltă. Cărămidiile romane aflate califică loculă de o întăritură romană; fundamente de case nu se vedă, dar decă s'ară întreprinde săpături, e verosimilă, că se voră descoperi și fundamente. Stațiunea se vede, că n'a avută o deosebită însemnătate. Părți ale călei romane s'aă aflată încă bine conservate. Îndepártarea dela comuna *Jidovină (Berzovia)* până la *Centum Putea* corăspunde precisă cu îndepártarea ce o aflămă în tabula numită *Peutingeriană* între aceste două locuri. Ce se atinge de numirea stațiunei *Centum-Putea* (o sută de puțuri), nu este eschisă, că pe timpul Romaniloră fiindă regiunea acésta încongiurată de păduri seculare, voră fi esistată multe fântăni în apropierea ei. La esistența remășițeloră acestui castru romană a atrasă atențiunea raportorului provisorulă bunului *Surduculă mare*, dl *Wagner*. Avisă istoriografiloră și archeologiloră.

Până aci „Fóia diecesană“ și într'adevărú dlú *Wagner* nu numai că și-a câștigatú dreptulú la recunoștința scriitorilorú prin acéstă descoperire a stațiunei romane, ci ni-a datú și nouă posibilitatea de a urma continuarea acesteí rețele, de a afla mai ușorú stațiunea proximă *Arcidava* și de a staveri situațiunea eí.

Distanța dela *Berzobis* (*Jidoviní*) până la *Centum Putea* (*Surduculú-mare*) e de 12 m. r. = 17.8 kilom. și consună perfectú cu depártarea acestorú doué comuní de pe *charta statulú m.*

Centum Putea (*Surduculú-mare*) se află situată pe valea *Cernovețului*, care se vèrsă la *Văradia* în *Cărașulú* și étă, că și distanța între *Surduculú-mare* și *Văradia* e întocma atátú de mare, ca și între *Centum Putea* și *Arcidava* de pe *charta lui Castoriu*, adecă 12 m. r. = 17.8 kilom. Dl Dr. *Valeriu Olariu*, care a petrecutú mai mulți aní în comuna *Văradia* ca medicú cercualú, ne asigură, că acolo s'arú afla urme și resturí de origine romană, apoi s'arú fi aflatú adeseorí și monete romane, între carí chiar nu de multú și unú *aurcú* a lui Traianú, pe carele elú însuși l'a vèdútú.

Precum că *Arcidava* numai la *Văradia* și nicăiri altú undeva trebuie căutatú, ni se dovedesce chiar prin o privire fugitivă asupra *chartei stat. maj.* Vechia *Lederata* era situată în fața gurei *Cărașulú* în *Dunăre*. *Văradia* (*Arcidava*) încă e situată lângă *Cărașú* séu mai bine la vèrsarea *Cernovețului* în *Cărașú*; distanța dela *Lederata* până la *Arcidava* e de 2×12 m. r. = 17.8 kilom. și consună pe deplinú cu depártarea între *Rama* și *Văradia* de astăđi.

Privindú mai de aprópe direcțiunea rețelei întregi, aflămú ușorú tendința úrmată de strămoșii nostri prin acésta direcțiune, adecă a staveri cea mai dreaptă și mai ușorá legăturá între ríurile cele mai însemnate *Dunărea*, *Cărașulú*, *Berzava*, *Poganiculú* și *Timișulú* carí curgú între *Lederata* și *Tiviscum*. Noi sântemú convinși, că *Ímpèratulú Traianú* chiar astăđi,

după două mii de ani, n'arū putea să ia altă cale, decâtū totū cea veche peste *Văradia*, *Surduculū-mare*, *Fidovinū*, *Izirişū* şi *Brebulū* spre *Tiviscum* (*Caransebeşū*); pe la *Verşeţū* arū face o ocolitură mare; ear din susū de *Văradia* mai spre resăritū arū fi constrinsū să trecă peste munţi înalţi cu greutateşi considerabile.

Fie-care staţiune era situată la gura rîurilor, erau aşa dară locuri de pausare pentru legiunile romane în mersul lorū şi trebuia în prima linie să se aibă grijă de apă pentru ómeni, cai etc.

Ne mai remâne pe acésta reţeuă staţiunea *Apud fluvium*, care după părerea nóstra arū trebui căutată la satulū *Cruciţa* lângă *Biserica-albă*, corespunđendū chiar şi distanţele cu 12 m. r. = 17.8 kilom. atátū până la *Lederata-Rama* câtū şi până la *Arcidava-Văradia*.

(Va urma).

P. Broşténū.

DE UNDE A ÎNTRATŪ POVESTEA LUI „ARGHIR“ ÎN LITERATURA MAGHIARĂ.

Nu arareori vedemū, cum produse poetice ale unui poporū străbatū la altū poporū, unde prin atingere cu elemente înrudite se contopescū, primindū o nouă formă, séu neaflândū elemente înrudite, ele chiar neschimbate se străcură până în cele mai de josū păturī ale mulţimī. Şi la popóre, carī de veacuri locuescū pe acelaşi petecū de pământū, cum sūntū Ungurī cu Romāniī, o astfelū de influinţă, ba chiar împrumutare reciprocă, mai alesū din sfera poesiei populare, e unū lucru prea firescū. Venindū în urmă istoriculū literarū se deosebescă produsele împrumutate de cele originale, *se purifice literatura*, ca astfelū să se pótă cunosce din ea adeveratulū spiritū alū unui poporū, *aşa numitulū spiritū naţionalū*, — elū dă peste părţi de acele, pe carī trebuie se le însemneze cu semnulū întrebării, nesciindū cum şi de unde sūntū împrumutate: istoria literaturī încă 'şi are problemele sale.

Ună astfel de problemă formeză și povestea lui Arghir, astăzi „bună comună“ ală poporului românesc și celă un-guresc. Care a împrumutată dela celalaltă?

În limba maghiară acésta poveste, a apărut de sub tipar, în formă de poezie deja în secolulă ală XVII de nu în ală XVI și anume de *Albert Gergei*. În limba română a apărut numai la începutul secolului nostru, de *Ioană Baracă*, și fără îndoială tradusă și prelucrată după Gergei. Stând lucrul astfel, istoricii maghiari nici nu 'și mai bată capul, că de unde avem noi Românii povestea acésta, — hotărîtă dela Unguri prin traducerea lui Baracă. Acésta părere o vedem susținută și de *profesorulă dela universitatea din Budapesta Dr. Gustav Heinrich*, în „*Budapesti Szemle*“ pro Augustă 1890. În punctulă acesta decă, Ungurii nici nu mai stău cu noi de vorbă.

Cu totulă alte greutăți le face întrebarea, de unde a împrumutată Gergei povestea lui Arghir, căci cumcă nu e un-gurescă, acésta și Ungurii o recunosc. Gergei însuși ne spune, că elă a scosă acésta poveste dintr'o cronică italiană, celă puțină așa *putemă* înțelege cuvintele sale, căci elă țice în strofa a treia: „Unde a fostă cetatea lui Arghir nu știu, *din cronică însă cetescă*, că a fostă în țera țineloră“. Ce felă de cronice erau acele, pe care le cetea elă, acésta, ni-o spune în strofa primă, elă țice: „Despre țeara țineloră multe amă cetită în cronice italiene, pe care le-amă tradusă în un-guresce. Acuma însă se vă povestescă despre pățaniile lui Arghir“.

Din aceste cuvinte ușoră amă putea deduce, că și istoria lui Arghir e scosă dintr'o cronică italiană. Deóre-ce însă acésta cronică până în țiuă de astăzi n'a putut-o afla nime nici pe celelalte, pe cari le-ară fi tradusă în un-guresce, avemă totă dreptatea a trage la îndoială aceste enunțaiuni ale lui Gergei — tocmai precum o facă și Ungurii.

Așa dară cestiunea, cum și de unde a intrată istoria lui Arghir în literatura maghiară e și astăzi încurcată, și

eū credū că va remănea încurcată până atunci, până când nu vomū cerceta mai de aprópe forma, în care se află acesta poveste la *Românŷ*. Dintr'o comparare între povestea romănescă ŷi cea unгурescă aflămū mai uşorū isvorulū ei, decâtū prin căutarea după cronice italiene. Aceasta va fi problema nóstră în cele următóre :

În anulū 1856 a apărutū în Berlinū o cãrticică : „Deutsche Volksmãrchen aus dem Sachsenlande in Siebenbũrgen“ von I. Haltrich. În nota din întroducere Haltrich đice : „E de regretatū că pe lângă tótă îndemnarea prin I. K. Schuller („Über die romanische Volkspoesie“) încă nu s'a aflatū nici unū romănū cultū. . . . ca se scótă la ivelă în modū scientificū ŷi criticū tesaurile mari spirituale ale poporului romănū din poezie ŷi poveste“ *).

De când a făcutū Haltrich acesta împutare îndreptăţită inteligenţei romăne, multe s'aū schimbatū ŷi pe terenulū acesta. Avemū ađi colecţiuni de poezii ŷi povestii populare ŷi se continuă mereū cu culegerea lorū. A le esplica însă din punctū de vedere scientificū ŷi criticū, e cu multū mai greu, anume din următórele motive : Cine s'a ocupatū numai în trecătū cu poezia epică a Romănilorū, acela a trebuitū se observe, că poezia nóstră epică, anume : *poveştile*, *baladele* ŷi mai *alesū colindele* aū unū caracterū propriū lorū, întunecatū, aprópe misticū. Chiar ŷi numele eroilor sũntū de totū curioúse, d. e. *Urga Murga*, *Serean ŷi Diorian*, *Fata din Dafin*, *Delia Damian*, *Doi feţi Cotofeţi*, *Ileana Cosăndiana*, *Arghir* etc. Nime nu scia la începutū, ce se *începă cu astfelū de nume, de unde* se tragū ŷi ce însemnăză. ŷi póte în multe puncte amū fi ŷi ađi în nedumerire, dacă n'ar fi venitū poporulū aŷa đicendū întru ajutorū învęţaşilorū. Aceste povestii adecă aū însuşirea, că aū produsū ŷi producū ađi încă o mulţime de variante, aŷa că d. e. între cele 190 poveşti adunate de dlū Dr. Atanasie Marienescu abia sũntū 60—70 de sine stătátóre, celelalte sũntū tóte variante ale uneia seū alteia

*) V. „Doi feţi Cotofeţi“ de Dr. Atan. Marienescu în „Albina“ 1871.

dintre ele. Aceste variante ne dau cheia secretului, căci pe când în povestea originală multe părți sîntu întunecate, nepreceptute, pe atunci variantele ne lămurescū adese pe deplin în punctulū acesta. Astfelū a fostū posibilū a statori *elementulū constitutivū* din povestile romānescū; acestū elementū e *mitulū greco-romanū*.

Nu numai Romāniū, chiar și streiniū recunoscū acēsta. Frații Albert și Arthur Schott au publicatū la 1854 o cārticicā: „Wallachische Volksmārchen“, Stuttgart. În introducere se ȃice: „Poesiile strāvechī ale unui poporū, a cārui sōrte e īpletitā cu a frațilorū din Italia și Grecia, aflā resunetū la tradițiile despre ȃei anticitāții*), etc. În punctulū acestā putemū darā ȃice, cā numai īncape nici o discussiune. Numai asupra unei īntrebārī potū se fie diverginȃe de pārerī, anume: carī părți din mitologie corespundū părțilorū din poveste și viceversa, așā darā *nu a constata elementele mitice, ci a le īntrebuinȃa nimeritā*, eatā īntrebarea. Și īn privinȃa acēsta, pe lāngā alȃi meritele cele mai mari și le-a cāștigatū dlū Dr. Atanasie Marienescu.

Īntre povestile culese pānā acumū din graiulū poporului romānū, istoria lui „Arghir și Ileana Cosānȃianā“ ocupā loculū de frunte, ceea-ce se vede și din īmprejurarea, cā despre acēsta poveste cunōscemū pānā acum numai puȃinū decātū 21 de variante, carī se aflā pretutīndēna, pe unde locuescū Romāniū: īn Ungaria, Bucovina, Romānia, Macedonia. În tōte aceste variante eroina se chiamā „Ileana“ sēū „Iana“, cu conumēle „Sānȃiana“ sēū „Cosānȃiana“, ear eroulū „Arghir“ sēū „Petru“ sēū „Fētū frumosū“. Cum de una și aceea-și persōnā obvine sub diferite numiri și ce īnsemnēȃ ele, vomū vedea mai tārȃiu. De ocamdatā e de lipsā se cunōscemū, mācarū īn liniaminte generale, conȃinutulū acesteī povestī, și anume dupā cum ni-o povestescē Gergei și Baracū, cāci dela eī vomū māneca iarāși mai tārȃiu.

Arghir e fiulū celū mai tinērū alū unui īmpēratū puternicū, cu numele „Acletonū“. Acestū īmpēratū vede odatā

*) V. Atan. Marienescu I, c.

în grădina sa unŭ lucru nemaŭ pomenitŭ — unŭ pomŭ care
 ȃiua înfloreſce, nóptea rodesce ſi face mere, cari înſă totdeuna
 până în ȃiua disparŭ. Măniosŭ că nu póte ajunge se mă-
 nănche nici unŭ mărŭ, împĕratulŭ pune într'o séră păzitorŭ în
 grădină, ca se prindă pe hoțŭ. Dar ce se veđi, diminéța
 'i află pe toți dormindŭ ſi mere ca în palmă. Luați de scurtŭ,
 ei spunŭ că cătră ȃiori a suflatŭ o bóre atátŭ de lină ſi
 dulce, încátŭ toți aŭ adormitŭ ca morți. Acum porunceſce
 împĕratulŭ se vină unŭ vrăjitorŭ, ca se-ŭ descopere acésta
 minune. Sosindŭ vrăjitorulŭ elŭ spune, că numai ficiorulŭ
 împĕratului va putea deſtăinui acéſtŭ lucru, să se pună *elŭ*
 se păzescă. Aſa se ſi întĕmplă, feciorulŭ *celŭ mai mare*
 se pune la pândă — dar ſi pe elŭ îlŭ află diminéța dormindŭ.
 Totŭ aſa o păteſce ſi ficiorulŭ alŭ doilea. „Aici nu e lucru
 bunŭ“, iſi cugetă împĕratulŭ, ſi se hotăreſce se taie pomulŭ
 din rădăcină. Atunci Arghir, fiulŭ celŭ mai micŭ se rógă
 s'elŭ mai laſe, ca se-ſi încerce ſi elŭ noroculŭ. „Fugi d'aci
 nesocotitule, ȃice împĕratulŭ, n'auđi ce prăpăſtii spunŭ frațiŭ
 teŭ, aici e lucru de vrăji“. Arghir înſă nu curmă cu ru-
 garea, aſa că împĕratulŭ de milă de ſilă, 'i dă voia se pă-
 zească ſi elŭ. Arghir iſi ia arculŭ cu săgețile ſi merge în
 grădină. Elŭ vede îndată pomulŭ înflorindŭ, vede cum me-
 rele creſcŭ, se pârğueſcŭ, când eată 6 păuni că sbóră pe
 pomŭ, în urmă alŭ 7-lea, care se aſedă la capulŭ lui Arghir.
 Acesta îndată întinde mâna după elŭ, îlŭ prinde de piciorŭ,
 pe când ceilăți sbóră ſi se ducŭ. Deodată păunulŭ se dă
 peſte capŭ, începe a vorbi ſi, o minune! înaintea lui Arghir
 stă o fată cu pĕrulŭ de aurŭ frumoſă peſte măsură. Veđi
 D-ta, fata era măiéſtră. — Arghir se uită la ea încremenitŭ,
 ear fata apropiindu-se de elŭ 'i spune, că o chiamă „*Ileana*
Cosăndiană“, că ea a săditŭ pomulŭ cu merele de aurŭ în
 grădină ſi că a venitŭ din țeara ei îndepărtată, ca se fie
 miréſa lui, căci aſtelŭ e ursita lorŭ, să se iubească amendoŭ.
 ſi aſa vorbindŭ ei ſi petrecĕndu-ſi cu deaceſte, adormŭ.

Într'aceea imperătésa ne mai avĕndŭ stĕmperŭ ca se audă
 ce a isprăvitŭ fiulŭ ei, trimite des de diminéța pe o beſtrăna
 în grădină, se-ŭ aducă veſte. Veđĕndŭ beſtrăna pĕrulŭ de

aură ală fetei, taie pe nesimțite o viță din elă și fuge cu ea la împărătésa.

Acum se trezesce și Ileana și vedându-și pèrulă schimonosită începe a plânge. Înzădară cèrcă Arghir se o mângăie, ea nu pòte uita rușinea ce a pățit-o și e hotărîtă ală părăsi. Atunci se rógă Arghir se-î spună măcară, unde se află cetatea ei, căci vrea se o caute acolo. Ear fata 'i respunde: „Ce folosă de ți-așu și spune, căci până la *Cetatea neagră* nu pòte străbate puiă de omă“. Cu aceste se avèntă în vèzduhă și sbóră.

Georgiu Poppă.

(Va urma).

STUDIU FILOLOGICŪ.

(Fine).

D) Cac în nume de animale însemnă naltă, mare, lungă, lungurețū.

Animale, a căroră picióre sântă înalte, seă a căroră grumazū e lungă și pentru acèsta în structura trupulă capetă atare înălțime față de altă felă de animale; seă animale, a căroră capū e lungă în proporțione cu trupulă, seă a căroră trupū e lungū.

a) Paseri. Kex. gr. o pasere de mare, înaltă; ciconia lat. la noi cocostărcū și barză; cicognia ital. cigogne fr. ciguena span. Cigüenō sp. bărbătușulă stărculă (nemț. Storch, mai susă amū vorbitū de rădăcina *dar* = *tar*, munte, naltū, mare); ung. czakó, golya, și gagó; la noi catră stărcū s'a adausū *Coco*, decī *cocostărcū*, unde *coco* apare ca adj. însemnândū: mare, naltū, ca și în: *Cocobasilei*.

Cocorū rom., grues lat., Kranich nemț. Dict. Ac. R. dice, că e pasere cu picióre fórte mari; femininulă *cocóră*; csiga ung. (ciga) și daru. Bărbatulū naltū și subtire — prin metaforă — la noi se dice: e ca unū cocorū, ca unū cocostărcū. Aceste paseri pășescū cu atare demnitate, fală; de aci la noi verbulū: *a se cocorī* adecă a se falosi, a se mări, a se îngâmfă.

Kyknos la greci, cygnus la latină, lebeda la noi. e paserea cea mai mare dintre paserile nòstre de apă, și cu grumazulă, după proporționea trupulă, fórte lungū. Cieno și cigno ital. cygne fr.

b) Pesci și amfibă. Caciugă rom. unū pesce ce se ține de genulă acipenser, cu nasū respective capū lungurețū în proporțione cu trupulă, seă cu capulă altoră pesci. ung. kőcsőge, la Românii dincolo de Carpați se numesce și: cega, cigă, la Slavī keciga, la Serbi ciga; lat. tursio nem. Stór (aci revenirămū la rădăcina *dar*, *tar*, ca la stărcū etc). La Italiani se află unū pesce: aciuga (unde

a e pusă înainte); la Unguri csik (cic) e țipar, pesce subțire și lung. Cacho span. (cacio) ună pesce de riu; cachuello și choco span. nesce feluri de pesci; Cacachalo nemț. Pottfisch, ung. hosszu fejű fizetér.

Kigyó ung. (chigío) șerpe; Cocadriz și cocodriz și cocodrillo span. crocodilul (în *cro*, *car* precum amă mai atinsă, cap, *mai* cu toate înțelesurile lui *cac*.) Crocodilul asemenea are ună cap lung și mare.

E) *Cac însemnă totu ce e ascuțit.*

Ună vârf ascuțit p. e. la ac, la săgétă, la spine, — ună cuțit și de soiul acestora.

a) *Plante.* Kaktus e o flóre, carea are spin. Acacia (bagrin) e ună arbore spinos; Kakics ung. ună soi de spin, și altele.

b) *La paseri.* Cic și cioc rom. nasul seú gura paserii. Pasere galbenă 'n *cioc*, réu mi-ai cântat de noroc. Acțiunea ciocului e *ciocnire*, de aci paserea *ciocnitóre* la noi, carea cu ciocul ciocnesce în arbori. Când paserea mănca, se dice: *Ciugulire*, adecă pigulire; *ciug* din cioc, se dice și *ciuguire*; mână găinele, căci ciugulesc crastaveții; s'au copt strugurii, dar 'i ciugulesc paserile. Häher nemț. o pasere, carea trăiesce din ghindă, din jir, alune etc. eară e ună fel de ciocnitóre; *häh* = *cac*, pentrucă c trece în *h*.

c) *La instrumente.* Ciocan, instrument de fer, la ună capet de regulă cu vârf, ca ciocul de pasere; uneori în loc de vârf cu formă de securiță. Csákány ung. (ciacan) în asemenea formă, acși cu vârf ca cioc, acși cu securiță. La noi ciocanul are mâner scurt, la ung. csákány e băgat într'o bătă și se folosesce și ca bătă de preumblare, cealaltă parte seú capet a ciocanului e lat și acși pătrat acși rotund. Verbul e: *ciocnire*, a bate cu ciocanul. Ciocan se numesce și cocianul de cucuruz, după ce s'a curățit de bómbe; inima de curechiu (varză) după ce s'au tăiat frunțele, pentrucă au o formă de ciocan, la vârf e subțire, la cap e mai lat, mai gros; cogollo span. ciocan. Cacciatoja ital. ciocan, pisăzător de fer cachar span. a sparge în dărăbele; cachada sp. ciocniture cu un instrument în cap; chuchurrar, span. cu ciocanul a face mărunț; choque fr. pisăzător, choquer fr. a ciocni; choc fr. ciocniture; *ciocnire* rom. a ciocni p. e. ou cu ou; apoi ciocnire a lovi; a se ciocni armata cu armata în luptă; gag în sanscrita, ciocnire, lovire, luptare. Chocar span. a se ciocni, a se lovi; apoi: a lovi, a vătema. Chocador span. o persoană, ori obiect, ce se ciocnesce cu altul; apoi ciocniture; coceador sp. calul, carele lovesce cu picioarele.

d) *Cac = vârf și tăiș ascuțit.* Cacumen lat. cacume ital. vârf de ceva ce e ascuțit p. e. de sulită, de săgétă de cuțit etc. cocuzzo ital. vârf dela ceva ascuțit; cocca ital. săgétă, coccare a pune săgéta în arc; kákat ung. ună cui la plug; cachetas sp. dinții dela bravă; coche fr. cochoire fr. cuțit; coche fr. tăișură; cochillo și cu-

chillo span. vîrfu, colțu, cuțtî. Cocale sp. harpună, cogechea sp. secerișu; cogujon și cugujon sp. colțulu dela ceva (colțulu asemenea are conceptulu de ascuțtî, e din o rădăcină cu latinulu culter, cuțtî); cuchilla sp. cuțtî, securiță, spadă; gente dela cuchilla span. măcelariu; — cuchillada sp. tăiatură și lovitură cu unu instrumentu; cuchillico sp. cuțtelu, cuchillon sp. cuțtioniu. Coxilla port. (coc-silla) cuțtî, spadă. Cachetero sp. unu felu de cuțtî, de pumnaru alu ucigătorulu; cachicuerdo sp. cuțtî cu mîneru de cornu; chacina sp. carne mărunțu tăiată, tocană. Chicot fr. țandere, țipligi, iescii; chicote sp. capetă.

Dela *cac*, a tăia, avemu: a *ciocârți* a tăia câte puțnî, a ciopli.

F. Cac însemnă totu ce are formă ca globulă, și aprôpe rotundă.

Cakra sanscr. kyktos grec. ciclu, circulu etc. kyklos gr. rotundu în formă de cercu, — kyklas *ώγα*, timpulu anulu, ce se reintôrce în cursu de ceru; kyklazo mergu împrejuru; kykleo me întorcū în cercu; kyklias rotundu, în formă de cercu, kykloma coronă, cunună, și alte mai multe.

a) cac = fructe de arbori și de alte plante.

Arbori și o mulțime de plante mai naltisore ne-arū duce la conceptulu de: mare, naltu; dar la clasa acēsta de numiri, — în parte, florile cari crescū cu unu felu de bômbe, și ca struguri, în parte și deosebî fructele, cari sîntu ca globurile și globulețele, — conceptulu e: rotundu, începēndu dela o ludaiă (bostan), pepene etc. până la strugurei, și ici colea trecēndu și la rădăcini, cari pentru unele plante, formēză fructele lorū.

Cacao unu arbore, fr. cacotier și cacaoyer, ital. cacao; cacao se numescū și bômbele de cacao, cari în atare modu se amestecă în *Ciocolada*. Cachumbo span. arborele de nucū de coco. Cacaderia lat. măceșu rom. (și rosa canină). Cakile mustaru de de mare, o plantă cu flori ca struguri și cu postaie măduose. Cagarria span. unu burete ce are forma unu mēru, respective curuzū de bradū. *Ciuculete* și *ciuciurete* (Dict. Ac. Rom). Unu felu ce burete, și fiindu, că are forma ca o pālăriă, ca o căciulă, pôte dă s'arū fi pututū înșira și la C c.

Cica în India unu arborelū, ce face bômbe ca cireșele. Cichorium lat. *κίχωσον* gr. cicoria ital. chicorie fr. o plantă cu rădăcinele bune de mănecare, din cari se face adausū la cafă. Cicuta lat. ceguta span. cigue fran. cucuta rom. fructulu ei e în formă ca cugla de lature apăsatu, nemț. Wasserschierling. În America se află Tsuga abies canadensis, nemț. Schierlingstanne, unu bradū, ce sēmenă la frunze cu cicuta. În Tsuga reaflămū Ciuga = cucută. Kekidion grec. gorgosă.

Coca ital. și fr. genū de plante din Peru; Kokon gr. coccone ital. și fr. genū de plante din Peru; kokkon gr. coccone ital. și fr. fructulu mai multorū arbori; bômbă de granatū; coccuta lat. și ital. cocculle fr. fructulu mai multorū feluri de arbori și plante; coccus nucifera, fr. cocotier, port. coquero, — cocos arbore, și

cocos nuca de cocos, (nem. kokusznuusz) coco fr. cocco ital. nucile sîntu marî ca unu capu de omu și rotunde, unele puțnu lungurețe, și din unele prin atare fermentațune se face vinu, Kogelwein nemț. Coccolaba tufe de arbori în America, arbore de struguri (Traubenbaum); Coqueret fr. cirășa jidovescă; Coquelicot fr. macu sêlbatecû.

Cócază rom. (lat. Grossulariae acinus după Dict. A. R.) o plantă mică, pe deluri cu păduri, face unu rodû ca o bômbă și e roșiă când e coptă. După Dict. Ac. Rom. cócază se numescû și agrijiu, cari sîntu albi și roși și apoi și strugureii. Kokojza, kokonya ung. Heidelbeere nemț. mirtillo ital. Cacis fr. ribes ital. adecă ribislă la noi, precum și strugureii. Cocco ital. Scharlachbeere; cocolla ital. bômbă (baie grain fr). kókény ung. (Cochenî) ital. prugnola nemț. Schlehe, rom. porumbele.

Cucuma lat. (gen. cucumeris) crastavete; cucurbita lat. *cucurbetă* și *curcubetă* rom. unu soiû de ludaiă seû de bostanû; Comerero ital. lubeniță (pepene de apă); Cocuzza și cucuzza ital. cucurbetă (kürbisz nemț. fără primulû *cu*).

b) *Cac* = sîmbure și sêmênță de arbori și de plante.

Cacaua, sêmênță de cacao; kikkos grec. cicus lat. cicco și chico ital. chiche fr. grăunte de ceva, p. e. de grău, de piperû etc. Cicer lat. cicerchia ital. cicercha span. Kichern nemț. unu felû de mazerică; pois de chiche fr. Cicer lat. însemnă și năgelû pe față etc. se dice că Cicero a avutu năgei pe față și de aci și-arû avé numele; atuncî: *Cic* = năgelû, *er* omû. Kokkon gr. coccone ital. sîmburele fructiferû de pinû.

Cucuruzû seû păpușoiû seû porumbû la noi, cuculiciû la macedo români, cucuruzû de bradû, $\alpha\chi\rho\sigma$ gr. (Cachriis) a) spiculû de flóre și de fructû de rosmarinû și de alte plante de felulû acesta la Theophrates 287 ant. Christosû și Dioscorides 60 după Christosû); b) *cucuruzû de bradû*, Tannenzaphen la Theophrates, tobuzû de pinû. Kakh = kax = cac $\alpha\chi\rho\sigma\sigma\sigma\sigma\sigma$, cucuruzû — purtătorû, ce rodescû spicurile de florile seû de fructele $\alpha\chi\rho\sigma\nu\sigma$. $\alpha\chi\rho\sigma\nu$ la Otiban 363 după Christosû însemnă și orđû (hordeum); Cachridias artos gr. pâne de orđû; $\alpha\chi\rho\nu\delta\iota\alpha\varsigma$ $\pi\sigma\sigma$ gr. unu felû de grău Pyros = grău la Homerû, Arrianû și Plato; pyrophoros roditorû, purtătorû de grău. Pyr = por din porumbû la noi, nu golumbulû ci cucuruzulû, din *bar*, *far*, *par*, bômbă⁷⁾. În cuvêntulû cucuruzû, conceptulû e: bombosû. Cocconare lat. nucleus pineus, fructulû, sim-

⁷⁾ *Bar* la Ariî și Celți însemnă bômbă. La Nemți Beere, bômbă; *eper* ung. fragă; *fru* din fraga = *bar* — *far*; bômbă *pru* din prună = *bar*: *par*, *mur* din mura = *bar*, *mar*, ital. mora; smeură e = *mură*, dar s'a pusû s înainte și vocala s'a diftongitû: *eû*; Pîrum lat. *pară* rom. *pera* sp. *Bir-ne* nemț. *unde bir*, *pir*, *per por* = *bar*, bômbă. *Berberis* sp. *Beerstrauch* nemț. *berengena* sp. *Tollapfelû* nemț. Dêcă trecemû la alte concepte, asemene de sêmênță, de rotundû, aflămû: *barrueco* sp. *Perle* nemț. *mârgea* rom. *unde bar* — *per*, *mar* asemene sîntu identice. *Brote* la span. pufulû dela flóre, ce asemene e rotundû, *bromo* sp. ovêsû sâlbatecû, *bro* = *bar*; *birla* sp. *cuglă*: *burma* rom. *inelû*, *bur* = rotundû, și alte multe asemeni și din alte rădăcini.

burele de pină. Kokkos gr. sîmburele (osul) dela fructele de arbori, deosebi de granat 2. b6mbă 3. pilulă. În compozițiune: kokkodaphnon, b6mbă de dafin (de laur); kokkothrastes gr. o pasere, ciocnitoare de simbură; kokkobaros gr. o pasere mîncătoare de simbură; Kokkymelon gr. prună. Kokkalos gr. sîmbure de brad. Din kokkos gr. diminutiv: kokkarion și Kokkion.

Cagarria sp. ună burete, dar apriatū se descrie, cā are o formă de cucuruz de brad. Florile de nuc și alți pomi se ȃicū: *ciucure de nuc*, pentrucă e ca ună ciucure, ce sēmānă unū strugure cu b6mbe: ciucurele asemenea stă din globulețe = b6mbe.

c) *Cac* = *glob*, *globuleț*, *rotund*.

După forma făcută de natură și 6mēniū aū făcutū asemeni forme și le-aū datū asemeni numiri, pentru acēsta asemeni concepte, purcedū din aceeași rādăcină. Kugel nemț. cugla rom. în unele părți, unū globușelū. Chochar span. a arunca cugla; Cochonet sp. unū joc de cugle; Choclon span. jocul de cugla de a o arunca prin unū cercū, inelū; Kyklas gr. rotundū, în formă de cercū; Kyklos gr. inelū, cercū etc.

Ciocca ital. ceva în formă de glob; *Cioclina* rom. (Dicț. Ac. R.) globulū dela șeuă, diminutiv din ciocla. Chocallo, chucallo span. cercelū. *Ghiogă* rom. a) boldulū, capulū dela acū; b) moci6că, o bătă, la vērful cu capū, cu nodū. Dicț. Ac. R. ȃice și cāciulia bătulū. Cachiporra span. unū bātu scurtū și grosū cu unū nodū la capū; *porra* însemnă bătulū (parulū), *Cachi* = ghiogă, glob⁹⁾. D6ră aci s'arū putea înșira mai bine; *Ciocco* ital. Cachopo sp. trunchiū, butucū ce e ciuntatū de crengi, de colțuri și capetă o formă rotundă. *Cocoloșu* rom. ceva în formă rotundă, de glob; a cocoloși, a grămădi ceva, a face ca unū glob, și-a bāgatū haina într'o straiță și t6tă a cocoloșit'o. — Cogo lat. între altele a aduna la olaltă. Aci putemū de nou a înșira *ciucure*, care stă din multe globulețe = gogulețe.

G) *Cac* însemnă totū ce e scobitū, mai puținū ori mai multū, afundū.

Mai susū arătai, cā *cac* însemnă ascuțitū și glob, d6uē concepte de înfelesū contrarū, aci, cā *cac* însemnă, ce e scobitū, în ce bași fluiditate, seū alte obiecte. Totū ce e de lemnū, de pămēntū seū și de atare metalū și e făcutū adēncū, ca să încapă ceva, și aceste sūntū, preste totū instrumente pentru usulū de t6tă ȃiua.

Kaukos și Kauka grec. Caucūs lat. *Căucū* rom. Căuculū e de lemnū, o parte stă din mānerū cam de o palmă de lungū, altă parte din o formă de lingură, mai multū rotundă decātū lungurētă și afundū scobită. Se află la sateni lāngă vāsuțulū (ciubērulū, șofēulū) cu apă;

⁹⁾ Moci6că are asemenea conceptulū de: rotundū, nodū, capū, glob, b6mbă, din rādăcina: *bac*, de unde p. e. *bacca*, b6mbă; *mac*, lat. pupaver, are fructū rotundū; *măceșu*, makk ung. ghindă, = glandulă; *moc-ca*, cafă etc. În moci6că o e eufonicū.

cu căucul scotă apă din văsuțu și béu, séu tórănă în ólá orí în altă vasú *Căucelă* rom. unú Căucú micú. Cauchil span. (caucil) văsuțú de apă, adecă: Căucelú.

Cochlear lat. Cuchiajo ital. lingură Cuchiaja ital. lingură mare de turnatú: Cucharella sp. linguriță; Cuchar span. lingură, ce asemena e scobită, dar mai puținú decâtú căuculú și ceva mai lungurétă. Cochlearia lat. Löffelkraut, după litere érba lingurei. Cacha basq. lingură.

Cocharo sp. păharú de lemnú, coque fr. șolú (fingea); tēcă, cocot basq. păharú, — Cachucho span tulbă, vagină pentru săgeți, Kócher nemț. totú aceea.

Kakkábe și kakkábos gr. cacabus lat. unú vasú de pământú cu trei picíore, analogú cratiței (hêrbeicei); cogolo ital. hêrbeică și Cigaia.

Cacela sp. Cacillo span. castrolă mică, caquerolle fr. castrolă; Koukoumion gr. cucuma lat. căldare, castrolă; Cocoma ital. cană, cantă, vasú; coculus lat. vasú de coptú, coquemar fr. o căldărută în carea se punú uiegile (flașele).

Cacharo sp. unú vasú, cachucho sp. o măsură pentru oleú; Caque fr. caquelle fr. văsuțú micú, deosebi în care se punú pesci; Cajuca sp. o ladă, ce forméză o măsură de bucate, în Khile totú aceea se numesce cajon; Cahiz sp. măsură de bucate. Cocha sp. unú văsuțú pentru spălatulú metalelorú; Cuchar sp. a) ciuberú (șofeu), b) măsură de bucate; Cuchiaja ital. ciuberú (mai susú s'a arătatú, că însemnă și lingură de turnatú). *Ciocanú* rom. o măsură pentru beuturi.

Cacha marina sp. unú felú de carú pentru căruțatú; Cochio ital. coche sp. și fr. o luntre séu o barcă, cu carea se transpórtă victuale la piață; b) *cocia*, ung. kocsi, nemț. Kutsche. Și luntrea și cocia e în ce încape și se pune ceva pentru transportare; *chichită* rom. lada dela cociă, *chichinêța* rom. o chiliă strimță; Coquereau fr. o luntriță.

Cucchiara ital. lopată, carea asemena e ceva scobită; *Cigaia* rom. în carea se cocú scoverdile, — după formă stă aprópe de cogola ital. hêrbeică. În câtú se rostesce tigia, atunci e din o rădăcină cu teanon gr., Tiegel nemț.

Cauce sp. canalú prin care curge apă; Cacara și caucera sp. totú aceea; *scocú* și *scogú* rom. a) canalulú dela móră prin care curge apă; b) duda, țevia, prin care se strecore apa de pe streșină (stilicidium lat.); *Ghiocú* rom. (Dict. Ac. R.) vulva, canalú genitalú; Chiaggia ital. clocă, canalú prin care se scurge spurcăciunea.

Cicuta amú înșirat'o mai susú în classa pentru conceptulú de globú, rotundú, cu referință la flórea, la fructulú ei; dar cicuta sp. însemnă și fluerú, cimpoiú. Cicuta rom. *cucută* e o plantă a cării tului sântú goli în lăuntru, ca țevile, și prunciú români încă facú fluerú și respective carabă din cucută; stilulú ei e găuritú, ca unú canalú.

H) *Cac* înseamnă totuși ce îmbracă, ce acopere, ce scutesce, ce ascunde, ce închide.

Kag în sanscr. a acoperi; Cacher fr. a acoperi a ascunde; guh în sanscr. a acoperi (*k* în *g*, *g* în *h*); Kaksá în sanscr. ce e îngăditiu, ce e închis, curte; Kaksá în sanscr. pörtă, cu conceptu de închidetore; până ce la noi pörtă e din *bar* = *por* (porus deschis) și *da* = *ta* locu, dar *bar* înseamnă și a închide); kac'ca în sanscr. țermure, ce asemenea e ca o îngădire, ce închide apa.

a) *îmbrăcăminte pentru ómenă.*

Căucă (Dicț. Ac R). acoperementu de capu, pălăria seú căciulă de preotu, la gură mai strimtu, la fundu mai lată. Sub C) c) la conceptulu capu amu înșiratu și acoperementu de capu. *Cojocă* rom. îmbrăcămentu de pele de oiă, din cójă, carea asemenea acopere trupulu oei; cója de arbore, cója de pâne ce îmbracă, ce acopere. *Cojaccio* ital. pele rea; *cojajo* și *cojaro* sp. neguțatoru de pei, *cojeto* guleru de pele; din cójă, *cojocă* la noi *Cojocariu*, dirigatoru de pei. — *Cache-col* fr. învelitore de grumazu; *Cache-nez* fr. velu de nasu, de față, ce acopere; *cachera* sp. o haină de lână cu pėru lungu; *Cachondas* sp. unu felu de pantalone; *chacuaco* sp. unu omu îmbrăcatu prostesce, țerenesce, rėu; *ciclano*. sp. o haină lungă, unu felu de tunică. *Ciocă* rom. călțuni ce se îmbracă peste cisme *Ciclada* span. unu felu de haină de durmitu pentru femei; *Chichonera* sp. o pălăria pentru copii; — *Cogulla* sp. haina de desupra a călugărilor *Benedictini*. A *cocoloși* ceva rom. a ascunde, a acoperi.

b) *îmbrăcămentu pentru animale.*

Kac'ciapa în saner. bróscă țestosă; carea e acoperitu încatu și pôte ascunde capulu și labele. *Kochlias* gr. cochlea lat. *scoică*, melcú; din cochlea o s'a diftongitu în *oi*, și *l* s'a immoiatu, apoi punėndu-se s înainte s'a formatu: *coică*, *scoică*. *Coquille* fr. *Coquillage* fr. *scoică*, melcú, carele și acopere totu trupulu în căsulia sa. *Kagylo* ung. (cagi-la) *scoică*, *csiga* ung. (ciga) melcú. Eú aci așu înșira: *ghiocă* și *ghióce* rom. scórta, cója în carea e înveluitu oulu; asemenea *ghióce* de nucă, de ghindă și alte plante (Dicț. Ac. R. deduce din: *quillio* lat). *Kokkon* gr. *cocone* fr. ital. *gogóșă*, (*k* în *g*) seú oulu de mătasă dela vermi de mătasă⁹⁾.

c) *Imbrăcăminte pentru plante.*

Kikkos gr. *cicus* lat. *cica*, *cicca* it. fr. *pelisóra* ce acopere bómbele, semėnte, în genere fructele. *Coque* fr. postaiă, *ghijă*, *ghijă* însăși din *cic*, *ghic*, și *g* din urmă în *gi* = *j*. *Cója* rom. = *coc* =

⁹⁾ Vermii, insectele ce esú din *gogóșă*, din *kokkon*, încă aú numele purcesú din *kokkon*. Mi-a fostu greú de a-i putea înșira în atare clasă, pentru acėsta'i înșiru aci. *Cacchione* it. verme; ouė de musce; *cachinosa* it. *vermenosú*. *Coccidae* lat. familiu de *gongí*, *cocosu* sp. *vermenosú*, *qoqo* sp. verme de grău (*gărgăriță*); *Cuca* sp. unu felu deomidă, de verme, ce róde fructele; *cucó* sp. oomidă negră, *cucarach* sp. insectulu cu multe picioare, *cuceron* fr. verme de mazere, *kukacz* ung. verme.

cog, cogă, = coj, asemenea e îmbrăcămîntu nu numai pentru arbori anume trupină și crejile lor; p. e. *côjă* de stejaru, de salcă etc. ci și pentru unele fructe, p. e. *côjă* de nucă, de ghindă etc. ba trece și la *côjă* de pită etc. *Cocianu* a) unu cucuruzu îmbrăcatu în ghije ce sîntu forte verzi și late, lungi; b) cocianu fără frunze și bômbe, ce l'amu înșiratu la conceptulu de ciocanü.

d) *Instrumente cari acoperă, închidü ceva.*

Kakuba în sanscr. mreja, ce o pörtă unü vênătorü și în carea bagă vênatulü p. e. paserea, iepurele. Cica sp. pungă, bursă, ci-gola sp. mreje de pesci. Cogedera sp. coșniță de stupi (döră e bine și cojniță, cum e span. cogecna și cosecha, secerișu) coglai ital. pungă, săcuietu de pele, cojin sp. o perină, cojinetes sp. perinuță, cucino ital. perină; cucharalo sp. săcuietu de pele, cupuphe fr. unü sacü pentru ierburi, qoja sp. coșara seceretorului în carea bagă numai spicurile, tăiate, căci paietele remase se cosescü, unü secerișu, ca să nu se përdă multü grăuntü.

e) *Casele și ce sîntü asemenea scutiri pentru ómenü și animale.*

Kuhara în sanscr. pesceră b) gröpă; Guha în sanscr. totü aceea; (kuh = guh); kakuba sanscr. unü prejurü hotăritü cu hotare, unü cercü din țară; aci aflămü asemenea conceptulu de luatü împrejurü, împrejuratü, încungiuratu. Cachot fr. temniță, cage fr. temniță, b) gălișcă pentru paseri; la 4 în partea generală amü aretatü, că *kag*, în sanscrita însemnă a acoperi; cache fr. locü de ascunsü; unde asemenea te acoperi, ca să te faci nevêdutü; Cache-cache fr. joculü de ascunsü; Cachulera sp. loculü unde te ascundü b) pesteră; Cuccaja ital. cuibü, unele paseri 'lú facü ca unü globü și numai ușă au pe unde se bagă și esü, guha sanscr. peștera; b) cuibü: cahuerco sp. gröpă de mormentu; — Chocilla sp. colibă, kukolla ung. colibă. În lâca această noi înșirămü: *Cocina*, în carea se închidü porcii, — și *cucibă* o căsuliă, o casă mică pentru săraci.

I) *Cac însemnă glasü, cântare, vorbă.*

Din rădăcina *Cac*, cu acestü conceptü, purcedü o mulțime de nume pentru paseri și unele insecte cântătoare.

Kak, kakk în sanscr. a rîde, kac în sanscr. a suna, kug în sanscr. a suna, a cânta, deosebi despre paseri; kug'ita sanscr. sunetu. Kakk = qagg sanscr. a rîde; qag scr. a suna, qug scr. a suna, deosebi despre paseri. Caks' sanscr. a țice, a vorbi. Cachinus lat. cachino ital. chachota sp. risü cu hohotu, cu bucuriă, *hohotu* rom. (hohotu. *hoh* = *coc*, *gog*, *hoh*) risü cu glasü mare; când rîde omulü sună sunetele: hahaha, hohoho, — verbele formate sîntü imitațiunea acestorü sunete, glasuri; kaczagás ung. rîdere cu sunetu, cachinatio lat. rîdere cu hohotu; Kóhög ung. tușesece (*köh* = *kak*, *kah*, *köh*) chicoter fr. a se certă, caquet fr. flécätü, vorbă de flécuri, chuchoter fr. a șopti; Chiucchiurlaja sp. cioroboru, vorbă multă cu larmă, unde sîntü mai multü la olaltă. Kachazo gr. kagphazo gr. kokkazo gr. kokkyzo gr. cachinari lat. cuchichiar sp. caque fer fr. gackern

nemț. gágolni ung. a cârăi, a face ca o pasere, găscă etc. csacsogni ung. a vorbi a flecheti, csacsogó, flechetitorü. La Români e în usă cuvântul: *cică* Dicț. Ac. R. ȕice că însemnă: *ȕice*, că p. e. mama *cică* nu face ce vrei tu, și îndrumă la ȕicere. Eu acestü *cică* 'lu aflu purcesü din rădăcina *cac* ce însemnă a vorbi, a ȕice. *Cica* rom. unulü seü una cării nu-ı mai tace gura.

Să vedemü mai äntëü numirile de paseri în sanscrita. C'akora și kukara, lat. perdix. nemț Rebhuhn, potêrnică; peringă. Kekin păunü, keka strigätulü păunulü, kôkila cuculus = cucü din India; Kukkula și kukkuba, cocoșulü. Kaka și kâga ciöră, kakala și kakôla, corbü. Töte aceste nume sântü după imitațiunea glasulü paserilorü, și însuși glasulü se numesce: kak.

Kakabe, kakkábe și kakabos gr. potêrnică, kakkabizo gr. a cârăi, a cânta, a face ca kakabe; kakkazo gr. dela strigarea găinelorü ce vrëü să ouă; Kokkoboas gr. cocoșulü (boas din baáo strigü, *as* ființa, deci ființa ce strigă kokko), kokky grec. strigätulü cuculü, kokkyzo gr. strigă ca cuculü, ca cocoșulü; kokkyx gr. cuculus lat. cuculo it. *cucü*, nemț. kukuch, ung. kakuk. Kokkystos gr. strigätorulü sberätorulü, cucurigätorulü. Cog fr. coch ang. cocoșü, cochet fr. cocoșelü, cacareador sp. cocoșulü, carele cucurigă, — găina carea neîncetatü cârăe. Cacarear sp. gackern nemț. a cârăi, chaca și choca sp. potêrnică, peringă. Chocard fr. cioră de Alpi. Csoka ung. o pasere; Chucha sp. o pasere. Cochigato o pasere în Mexico¹⁰⁾. Kikkabe gr. buhă de nópte, Kikkabizo a face ca acesta buhă; Kikymis și kikymos gr. buha de nópte, Koukoubaiia gr. Koukoyphos gr. totü aceea, nemț. Nachteule; Coccoveggia buhă; Chucho span. unü felü de buhă, pasere de nópte. *Cucuvaiä* și *cucuveică* rom. = buhă; apoi *ciovica* și *cuveica*; de unde se vede, că a cădütü primulü: *cu*; civetta ital. chouette fr. *ciuhurezü* rom. pela Lipova,

¹⁰⁾ Cocoșulü lat. e gallus și găina e gallina. Numele acestora asemenea se deduce dela o rădăcină, ce însemnă: a cânta, a vorbi, a cârăi. Gale în sanscr. însemnă; cântü, lat. cano; galp în scr. a ȕice, a vorbi, și în cuvântul nemț. *Nachtigal*, privighietóre anume în *gal* sufixulü, se reafă *gale* sanscr. a cânta (cântätóre de nópte) asemenea: gallus, cântätörü, gallina cântätóre), cârăitóre. Eu din rădăcina: *gal* deducü: *glasü*, *gla* = din *gal* strămutându-se literile; *glasü*, *gläsuescü*, adecă cântü. Dar în sanscrita și *kal* însemnă atăta câtü *gal* = a cânta, a suna; din acestü *kal*, *cal*, și strămutându-se literile ca în *cla*, *clo*, deducü românesculü: *clopotü*, harangulü dela biserică, *clopoțelü*, clopotü mai micü; din acestü *kal* e la Nemți: Klang, glasü, Klage plansöre, klinglen etc. Hana la gothi, Hahn la Nemți se chiamă cocoșulü și unü deducü numele din rădăcina *can*, de unde latinulü cano cântü. Dar asta o tragü la indoélä; bărbătușulü tutchei (tutcei) la noi se ȕice: tut *can*, a curchei (curcei) se ȕice *curcan*, și eü pe Hahn germ. 'lu indentificü cu acestü: *can*; cocoșulü și găinele. curcele, tutcele sântü animale aduse din India, din Asia. Să luămü în considerațiune pozițiunea bărbătușuluı la găini și curce (= tutce) și o vedemü domnitóre, stăpănitóre peste 10 - 20 de femeine, le conduce, le disciplineză. Kan, chan în Asia însemnă stăpănü, domnü, — eu acestü kan 'lu reafu în tut *can*, cur *can*, Hahn. Cina la Celti căpitanü, kende la ung. odată, duce căpitanü; ce-cina celt căpitanü micü, *can* = capü celt.

asemene buhă; (strigă cihu, ciuhu, — *rez* se vede din o rădăcină cu *rigo* din cucu-rigă, *riki* din kikiriki); prunciū aū espresiunea: Ciuhurezū brezū, domnulū din pădure. *Ciuciurete* rom. o pasere de nōpte, și *ciuciurețū*, (și *ciurețū*, *ciurețū*). Caecua lat. (după Dict. Ac. R.) o pasere de nōpte, noctua.

Cicada lat. a) greulușū b) metaforice o persōnă, carea neîn-cetatū vorbește, de nu-i mai stă gura. Cicada și cigala ital. greulușū, locustă, b) o persōnă, cării nu-i mai stă gura, o flechetitōre (Schwätzerin nemț.); cigarra și chicharra sp. vorbitōre de flechete; Cantar la chicharra sp. cântă greulușulū, e timpū de vară; Ser una chicharra sp. a fi unū greulușū adecă, 'ți umblă gura ca mōra. Cigale fr. greulușū de arbore. Cico sp. unū greulușū, o lăcustă mică. Cicalare ital. a flecheti, a vorbi lucruri gōle, cicalio clevetitură, flechetitură; — eacă aci e *cica* rom. a țice a vorbi; Cuccovata it. vorbă fără de folosū. Chacharear sp. a flecheti. Greulușū rom. vine din rădăcina *gar* a grăi (gerio gr.) și stă aprōpe de latinulū: garrulus, flechetitorū; garrio lat. a cărăi (din gar) ca paserile. Unii deducū locusta din lat. loqui, a vorbi a grăi; dar locusta dōră e mai multū *lac* omă, decătū vorbitōre ¹¹⁾.

În acestū modū rădăcina *cac* (afară de clasa cu înțelesulū: munte, naltū etc. împărtășită în lucrarea „Caucalandū“) aci, pentru cuvintele cōmune amū clasificat'o sematologice în alte 9 clase și în 27 de subclase în privința înțelesurilorū, și deosebī din limbele romanice, și pōte că unele înțelesuri se mai putēū împărți și subîmpărți. În „Familia“ din 1889 pag. 401 și următōrele amū publicatū: Limbistica comparativă asupra rădăcinei *cad* după asemenea sistemă dar și cu analogie din mai multe limbi străine. Pōte că sūntū puținī, cari se interesēză de lucrări secī filologice, dar acestī puținī decă vorū combina cele împărtășite, vorū ajunge la convingere:

a) că acēsta sistemă filologică e cea mai chieamată de a cunoșce modulū, că cum s'aū formatū cuvintele singulare la felurite popōre, că ce filosofă de limbă aū avutū popōrele în formarea cuvintelorū, și prin aceste, în formarea limbelorū lorū;

b) că pentru etimologiă și filologiă nu numai literile constitue elementele cuvintelorū, ci și ba mai multū înțelesulū, conceptulū, care literilorū le dă însuflețire, spiritū limbisticū;

c) că etimologulū și filologulū, carele nu studiēză și nu cunoșce sematologice înțelesurile unei rădăcinī, nu va fi în stare că

¹¹⁾ Mai nainte de a încheia, încă despre unū conceptū. *κικίω* gr. a isvori, a eși afară. *κικις* gr. totū ce isvoresce, ce ese afară umezală, grāsime etc. *κακλαγιο* gr. a isvori a eși afară; *κοχυδεω* gr. a curge tare, a curge multū, caccole it. urdorī de ochī; din acestū *urd* e a urdina, a eși afară; Kakao gr. cacare lat. ital. rom. cagar sp. a eși afară, a urdina. Cacharello it. Cagajon și cagarruta sp. *căcărēză* rom. gunoiū de capre, oi, iepurī etc. Cacchio it. lastarū, ce ese afară din arbore. Pōte că și cele din nota a ⁹⁾ vermiū, cari esū din kokkon, încătū s'arū putea înșira sub acestū conceptū.

să hotărăscă înțelesurile celorlți mai multe cuvinte purcese din aceeași rădăcină, acela e mai mult un ghicitor, decât un decizător de înțelesuri.

Dacă cineva se interesează de aceste scrutări și respective de etimologia și filologia limbei românești, are numai să facă analogii sematologice, din cuvintele ce le amă arătat purcese din rădăcina *ca-*, cu cuvintele din dicționarul și glosarul Academiei Române, și se va convinge, că în aceste va afla atâte confusiuni sematologice, încât nici și-ar putea închipui. Tocmai așa stă lucrarea încă și față de lucrările limbistice (cu referință la limba noastră) ale literaturilor străine.

Și acest rezultat e un lucru considerabil de folositor pentru limba românească.

Dr. At. Marienescu.

BIBLIOGRAFIA.

Daco-romanische Sprach- und Geschichtsforschung. (Scrutare de limba și istoria daco-romană de *Simeon Manguica*).

Simeon Manguica, avocat în Oravița montană și membrul onorariu al Academiei române din București, a răpusat în 4 Decembrie n. 1890 în Oravița montană. În Nrul 51 din 1890 al Familiei am publicat părți din biografia lui. Reposatul în 17 Noiembrie 1890 mi scris: „Eu dau acum la lumină: „Daco-romanische „Sprach- und Geschichtsforschung“ se tipărește aci în Oravița „12 côle sânt deja tipărite mai sânt vr'o 2—3 de tipărit. Acest volum formază partea I-a. Dacă voi avea încă țile, voi publica și partea a II-a. Din timpul epistolei până la mörte, a mai tipărit 2 côle și 11 pagini și s'a încheiat opul cu 235 de pagini și precum sânt informat, câteva notițe au ramas ne-tipărite.

Acest op e depus în comisiune la librării: W. Krafft în Sibiu, K. F. Hohler în Lipsca și Socec et Teclu în București, și se pöte cumpăra cu 1 fl. 50 cr.

Opul e scris în limba germană pentruca lumii mari și culte (adeseori rătăcită asupra lucrurilor românești), să-i aducă lumină despre natura limbei românești, și să-i lămurască adevărul în unele materii istorice.

Materialul opului se împarte în XVI părți. Voi face împărțire despre cuprinsul opului.

A) *Partea limbistică.*

I. Ce înțelegem sub limbile romanice? II. Amestecarea limbilor. III. Limba daco-romană în relațiune cu limbile romanice occidentale. IV. Limbile romanice în relațiune cu limba latină. V. Limba română rustică. VI. Etimologia. VII. Competința limbilor străini în etimologia daco-romană. VIII. Ortografia daco-romană. IX. Fonologia (învățătura despre sunete). X. Morfologia (învățătura despre forme). XI. Materialul lexicalic de cuvinte.

B. *Partea istorică.*

XII. Nestorul cronicarului rusesc și Volochii seî. XIII. Cronica lui Hurul și expedițiunea mare militară a regelui Ladislaș Cumanul în Moldavia. XIV. Colinda, originea și însemnătatea ei astronomică și calendarică. XV. Valachiî lui Kekaomenos, a scriitorului bizantin din secolul al II-lea, și provincia Latinorum seú Moro-Walachilor ai lui Diokleates din secolul al 12-lea. XVI. Numele Walach seú Vlach și însemnătatea lui istorică

Tóte aceste sîntu materiî de interesu românesc și literar și sîntu lucrute cu cunoscînțe frumoșe, încátu opul merită ca să'l aibă fiă-care român carele scie nemșesce și se geréză de inteligentă român. Acestu opă ne demustră, câtă perdere sufere literatura nóstră prin mórtea acestui literat.

La timpul seú voiú reveni asupra unor materii din acestu opă prețios.

Dr. At. M. Marienescu.

Întrebări de educațiune și instrucțiune. Studii pedagogice, de Dr. Petru Spanu. Sibiu, tipografia archidieceșană 1891
8° mare, pag. 128. Prețulu 1 fl.

Conținutul broșurei după indice este următorul: 1. Utilitarismul în școlă; 2. Societatea și educațiunea publică; 3. Individualitatea în educațiune; 4. Știință în școlă și afară de școlă; 5. Cestiunea educațiunei femeii; 6. Sistemul gimnasial; 7. Excursiunile școlare; 8. Organizarea unui seminariu academic pedagogic. Cestiuni de actualitate, deslegate în spiritul Pedagogiei școlei lui *Herbart* și scrise într'unu stilu poporal, încátu potú fi cetite cu pricepere și folos și de învătătorii cu mai pușnă cualificațiune. Cea dela numărul 4 s'a publicatú pentru prima óră în „Transilvania“ din anul expirat.

Istoria biblică în versuri a vechiului și noului testamentu cu 108 ilustrațiuni, despre momentele mai însemnate din istoria biblică. Editura și proprietatea librăriei Nicolae I. Ciurcu. Brașov. Formatul 8° în dóuë broșuri de 56 pagine, prețulu 12 cr.

PARTEA OFICIALĂ.

Nr. 135/1891.

Procesul verbal

al comitetului Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român, luat în ședința dela 27 Aprilie n. 1891.

Președinte: G. Barițiu. Membrii prezenți: Dr. Il. Pușcariu, vice-preș., Ioan Hannia, P. Cosma, I. Popescu, Z. Boiș, I. St. Șulutu, I. V. Russu, I. Crețu, G. Candrea cassariu.

Secretar: Dr. I. Crișianu.

Nr. 55. Secretarul II. raportează asupra petițiilor, care au intrat la comitet în urma concluderii de sub Nr. 45 de dto 31 Ianuarie a. c. pentru conferirea a 11 ajutoare de câte 25 fl. la an, menite pentru învățacei de meserii dintre acestea ajutoare 6 se vor ocupa imediat, eru 5 numai cu incepere dela 1 Iulie a. c.

De tote au intrat în termenul fixat 27 petițiuni, eru după expirarea acestui termen 2. Între concurenți se află: 7 fauri, 5 cismari, 2 croitori, 2 rotari, 3 cojocari, 2 mesari, 2 învățacei de mașineria agricolă, 3 pantofari și 3 lăcătari.

Avendu în vedere felul meseriei, cualificațiunea, purtarea morală, sporul meseria începută și împregiurările familiare: (Ex. 64, 73, 77, 82, 83, 84, 85, 86 și 130, 88, 89, 92, 96, 98, 101, 102, 103, 104, 105, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 118, 119 121, 127: 1891).

a) cele 6 ajutoare, ce se pun în curgere cu 1 Ianuarie a. c., se votează învățaceilor:

1. *Traianu Teodorenu*, fauru în Șimleu;
2. *Victoru Radu*, rotariu în Agnita;
3. *Silviu Solomonu*, învățacelu de mașinaria agricolă în Blaj;
4. *Ilie Cordoșu*, cojocar în Cluj.
5. *Valeriu Suciu*, lăcătar în Brașov.
6. *Dionisiu Băgăianu*, înv. de mașineria agricolă în Sibiu;

b) cele 2 ajutoare, ce vor fi a se ocupa cu începere dela 1 Iulie a. c., se votează învățaceilor:

1. *Inocențiu Crișianu*, croitor în Orăștia;
2. *Ioan Hirjoc*, cismaru în Cislădia;
3. *Vasilie Solomonu*, fauru în Porumbaculu inferior;
4. *Clemente Candale*, fauru în Cluj;
5. *George Marcu*, croitor în Brașov.

Învățăcelului *George Marcu*, se va elibera ajutorul votat numai după ce va fi subșternut și documentele, pe care le-a pus în vedere în petițiunea sa.

Nr. 56. Direcțiunea despărțământului VII. (Hațegü) alü Asociațiunii transilvane, prin hârtia de dto 6/18 Martie a. c., subșterne suma de 28 fl. taxe dela membrii ordinari și taxe pentru diplome, arătându, că afară de banii aceștia a mai întratü și suma de 6 fl. taxe dela membrii ajutători, care sa reținutü însă pentru trebuințele despărțământului. (Ex. Nr. 91/1891).

— Spre sciință, avëndü a se cuita primirea sumei de 28 fl. v. a., care s'a transpusü la cassa Asociațiunii spre contare în regulă.

Nr. 57. Direcțiunea financiară din Sibiiü prin hârtia de dto 19 Martie a. c. Nr. 8965 urmändü întocmai ordinulü tribunalului financiarü reg. ung. de sub Nr. 4566 a. c., recercă comitetulü a subșterne în restimpü de 30 de zile în traducere maghiară statutele Asociațiunii și raportulü generalü din urmă alü comitetului cătră adunarea generală, în scopü de a se puté luá hotărîre asupra recursului înaintatü de comitetü contra ecuivalentului măsuratü pentru averea mișcătore și nemișcătore a Asociațiunii. (Ex. Nr. 97/1891).

— Se constată, că amintitei recercări s'a satisfăcutü pe cale presidială în terminulü prescrișü.

Nr. 58. Conformü conclusului adunării generale dela 23 Martie a. c. direcțiunea institutului de creditü și economii „Silvania“ prin hârtia de dto 25 Martie a. c. Nr. 60 subșterne suma de 201 fl. v. a. taxa de membru fundatorü și de diplomă pentru numita societate. (Ex. Nr. 106/1891).

— Conclusulü provocatü alü adunării generale a institutului „Silvania“ se ia cu mulțămire spre sciință. Suma de 201 fl. s'a primitü și sa transpusü la cassa Asociațiunii spre contare în regulă, despre ceea-ce direcțiunea institutului „Silvania“ va fi încunosciințată, cu adausulü, că diploma se va extrada îndată ce va urma aprobarea adunării generale proxime a Asociațiunii, căreia se va supune actulü conformü statutelorü.

Nr. 59. Cassarulü Asociațiunii, dlü G. Candrea, raportéză, că dela dlü Dr. Aurelü Maniu notarü publicü în Oravița a întratü fl. 201 ca taxă de membru fundatorü alü Asociațiunii și taxă pentru diplomă.

— Se cuitéză primirea sumei de 201 cu aceea, că extradarea diplomei de membru fundatorü pentru dlü Dr. Aurelü Maniü se va

face îndată ce va fi urmată aprobarea adunării generale proxime a Asociaţiunii transilvane conform statutelor.

Nr. 60. Dl. senator George G. Meitani din Bucuresci, prin scrisoarea de dto 15 Martie a. c. adresată preşedintelui Asociaţiunii, dlui George Bariţiu, ne trimite câte 50 exemplare din fasc. XIII şi XIV din opul său: „Studii asupra constituţiunii românilor“ cu scop, de a se distribui gratuit cărţurilor noastre. (Ex. Nr. 109/1891).

— Se adevăreşte cu mulţămă primirea cărţilor trimise, distribuirea avându a se efectui ca şi în trecut.

Nr. 61. Direcţiunea şcolii civile de fete cu internat a Asociaţiunii transilvane prin hârtia de dto 31 Martie a. c. Nr. 59 subşterne spre revisuire procesul verbal al corpului didactic din conferinţa dela 21 Martie a. c. (Ex. Nr. 117/1891).

— Cuprinsul procesului verbal subşternut serveşte spre sciinţă.

Nr. 62. Societatea „Transilvania“ din Bucuresci prin hârtia de dto 15 Martie a. c. Nr. 7 transmite suma de 200 fl. pentru ajutorarea învăţăcelor dela meserii pe timpul dela 1 Aprilie până la 1 Octomvre a. c. (Ex. Nr. 123/1891)

— Se adevăreşte primirea sumei de 200 fl., care s'a transpusă la cassa Asociaţiunii spre contare.

Nr. 63. Direcţiunea institutului de credit şi economii „Albina“ în Sibiiu prin hârtia de dto 3 Aprilie a. c. Nr. 7690 încunoscinteză comitetul, că adunarea generală a acelu institut dela 31 Martie a. c. a votat din suma destinată pentru scopuri de binefacere:

a) şcolii civile de fete a Asociaţiunii pentru acoperirea trebuinţelor curente 500 fl.

b) Asociaţiunii transilvane pentru crearea a 10 stipendii de câte 50 pentru eleve de ale institutului 500 fl., şi că sumele amintite s'a pusă la contul curent al Asociaţiunii transilvane şi al şcolii de fete. (Ex. Nr. 124/1891).

— Cu mulţămă spre sciinţă.

Nr. 64. Cassarul Asociaţiunii dl. G. Candrea, prin hârtia de dto 27 Aprilie a. c. raporteză, că secretarul I al Asociaţiunii şi profesorul seminarial, domnul Ioan Popescu, a abdisuaruar tirul, ce 'lă ţine în casele Asociaţiunii strada Morii Nr. 8 dechiarându a-lă evacua cu 1 Iulie a. c. Domnul cassar arată, apoi că

e neapărată de lipsă a se face unele reparaturi în numitulă cuartiră și cere a i se da îndrumările necesare privitoră la închiriarea de nouă a cuartirului. (Ex. Nr. 133/1891).

Abdicarea dlui Ioană Popescu se primesce și dlă cassară e însărcinată, a presenta comitetului la timpulă său ună preliminară relativă la reparaturile ce voră fi a se introduce. Încâtă privesce închiriarea de nouă a cuartirului, dlă cassară o va efeptai totă între condițiunile de până acumă.

Nr. 65. Cassarulă Asociațiunii dlă G. Candrea prin hârtia de dto 27 Aprilie a. c. raportéză, că înainte cu câteva lună învățătorulă din Vidra de susă, dlă Iosifă Gomboșă, s'a oferită a cumpera realitățile, care le-a eredită Asociațiunea dela fericitulă Ioană Iancu, fostă parochă în Vidra de susă, care realitățile voră trece în posesiunea Asociațiunii număi după mórtea soției numitulă dăruitoră, precum și cele dela fratele acestuia, dela regretatulă Avramă Iancu, afară de casa proprie a acestuiă din urmă pentru suma de 2500 fl. care o va depune la subscrierea contractului, și a închiria și casa pe mai mulți ană pentru suma anuală de 30 fl.; raportéză mai de parte, că avëndă afaceri în munții apusenă, dinsulă, după o conțelegere avută cu presidiulă Asociațiunii, a întrată în pertractări cu oferentulă, dlă Iosifă Gomboșă, care s'a și angajată prin subscrierea unui contractă a cumpera în sensulă ofertuluiă făcută numitele realitățile, îndatorindu-se a purta însuși sarcinile și speșele de întabulare, precumă și speșele cu luarea în posesiune a realitățiloră, ce nu se află încă în posesiunea Asociațiunii, cu ună cuvântă tóte speșele împreunate cu acestă remasă, și a închiria în fine casa susnumită pentru suma anuală de 30 fl. pentru 6 ană. (Ex. Nr. 134/1891).

— Ce privesce vinderea realitățiloră de sub întrebare, cu escepțiunea casei proprii a fericitulă Avramă Iancu, fiindă în consonanță cu hotărřirile de mai nainte ale comitetului, să adoptă. Înainte de a procede însă la ratificarea contractului de vëndare stabilită cu dlă Iosifă Gomboșă între condițiunile de mai susă să se cëră și opiniunea dlui Mihaiă Andreica, care a fostă în mai multe rânduri încredințatulă comitetului în afacerea remasuluiă după fericitulă Avramă Iancu. Totodată să se recerce avocatulă plenipotențatulă ală Asociațiunii în acestă afacere, a raporta despre starea, în care se află cauza, precum și despre aceea: cine foloseșce adă realitățile, care se află în posesiunea Asociațiunii, și pe lângă ce arëndă și în fine până la care termină s'ău dată acelea în arëndă.

Nr. 66. Au intrat la comitetul taxelor dela membrii: Ioană Baci, în Hațegă 6 fl. pro 1890; Stefană Șelariu, în Hațegă 6 fl. pro 1889; Ioană Cornea, în Hațegă 6 fl. pro 1890; Ioană Ianza, în Hațegă 5 fl. pro 1890; Bucur Popoviciu, în Hațegă 5 fl. pro 1890, Simeonă Micu în Alba-Iulia 5 fl. pro 1891; Dr. Aurelă Maniă, în Oravița 201 fl. taxa de membru fundator și pentru diplomă, „Silvania“ institut de credit și economii 201 fl. taxă de membru fundator și pentru diplomă, Ioană Oncescu, în Răhău 5 fl. pro 1890; Comuna politică Răhău 5 fl. pro 1890; Elia Vlăsa, în Blajă 5 fl. pro 1890; Dr. Constantină Moisilă, în Năsăud 5 fl. pro 1890; Dr. Severă Mureșană, în Năsăud 6 fl. pro 1890; Iosifă Bala, în Ilva-mare, 5 fl. pro 1889; Ioană cav. Pușcariu, în Brană 5 fl. pro 1890; Dr. Alexandru Gramma, în Blajă 5 fl. pro 1890; Flaviu Șuluțu, în Cenade 5 fl. pro 1890.

— Spre știință.

Sibiu, d. u. s.

Dr. II. Pușcariu m. p.,
președinte.

Dr. I. Crișiană m. p.,
secretară II.

Verificarea acestui proces verbal se încrede d-lor: Iosif St. Șuluțu, P. Cosma, Z. Boiu.

S'a cetit și verificat. Sibiu, în 29 Aprilie 1891.

P. Cosma m. p.

Ios. St. Șuluțu m. p.

Z. Boiu m. p.

CONSEMNAREA

sumelor colectate în favorul școlii civile de fete a „Asociațiunei transilvane“ prin dlă Partenie Cosma.

Ilisie Năgra, econ. în Chesler; M. C.; econ. în Mediaș; I. Opriană, econ. în Buzd câte 50 cr.; D. Romană, econ. în Mediaș 2 fl.; Toma Mija, George Brană, George Balabană, economi în Toderița câte 1 fl.; Sofia Damiană, econ. în Feriház 1 fl.; I. Tăvală, Constantină Mares, economi în Secădate câte 50 cr.; Simeonă Popoviciu, econ. în Streiă; Nicolae Angel, econ. în Ludoș; I. Beclea, econ. în Prisaca; Ilie Farkas, econ. în Hodac; Iosifă Ladări, econ. în Dobra câte 1 fl.; N. Adamă, econ. în Dobra 50 cr.; P. Floriană, econ. în Racovița 1 fl. 50 cr.; Davidă Budariă, econ. în Racovița 1 fl.; Iosifă Luciă, econ. în Racovița 2 fl.; N. Sărbă, econ. în Racovița 1 fl.; G. Stoica, A. Sărbă, economi în Racovița câte 50 cr.; N. Vasiu, I. Lupea, economi în Racovița câte 1 fl.; G. Sărbă, econ. în Racovița 50 cr.

Editura Asoc. trans. Redactor: I. Popescu. Tiparul tipogr. archidiec.